

На основу Правилника о стицању истраживачких и научних звања („Сл. гласник РС“ бр. 80/2024, 70/2025) – Прилог 2. — Врста и квантификација индивидуалних научноистраживачких резултата – Друштвене науке: креирања и анализа ефеката јавних политика, Научно веће Института за упоредно право, на седници од 22.06.2026. године, донело је

ОДЛУКУ

ПРИХВАТА СЕ документ „Анализа испуњености препорука Комитета за права особа са инвалидитетом Уједињених нација у Републици Србији за период 2021-2025: Слобода и безбедност особе; самостални живот и укљученост у заједницу; рад и запошљавање и социјална заштита“, аутора др Самира Аличића, др Јоване Рајић Ћалић и др Александре Рабреновић, као студија и анализа јавне политике (M123).

Образложење

Др Самир Аличић, др Јована Рајић Ћалић и др Александра Рабреновић аутори су документа „Анализа испуњености препорука Комитета за права особа са инвалидитетом Уједињених нација у Републици Србији за период 2021-2025: Слобода и безбедност особе; самостални живот и укљученост у заједницу; рад и запошљавање и социјална заштита“. Научном већу је поднета молба да поменути документ буде прихваћен као студија и анализа јавне политике (M123), у складу са Правилником о стицању истраживачких и научних звања – Прилог 2. – Врста и квантификација индивидуалних научноистраживачких резултата – Друштвене науке: креирања и анализа ефеката јавних политика.

На основу наведеног, донета је Одлука као у диспозитиву.

ПРЕДСЕДНИК НАУЧНОГ ВЕЋА
Др Марио Рељановић

**АНАЛИЗА ИСПУЊЕНОСТИ ПРЕПОРУКА КОМИТЕТА ЗА ПРАВА ОСОБА СА
ИНВАЛИДИТЕТОМ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ЗА
ПЕРИОД 2021-2025: Слобода и безбедност особе; самостални живот и укљученост у
заједницу; рад и запошљавање; и социјална заштита**

**др Самир Аличић
др Јована Рајић Ћалић
др Александра Рабреновић**

Београд, децембар 2025.

Увод

Конвенција о правима особа са инвалидитетом представља први међународни уговор о људским правима који свеобухватно регулише права особа са инвалидитетом. Генерална скупштина УН усвојила је Конвенцију и пратећи Опциони протокол једногласно 13. децембра 2006. године. Након постизања потребног броја ратификација, оба инструмента ступила су на снагу у мају 2008. године. Република Србија потписала је Конвенцију и Опциони протокол у децембру 2007, а ратификовала их у мају 2009. године, чиме су ови међународни уговори постали саставни и обавезујући део унутрашњег правног поретка Републике Србије.

У складу са одредбама Конвенције и релевантним смерницама Уједињених нација, Република Србија је у мају 2012. године поднела Комитету за права особа са инвалидитетом Иницијални извештај о спровођењу Конвенције о правима особа са инвалидитетом. Комитет је 5. и 6. априла 2016. године размотрио овај извештај, узимајући у обзир и алтернативне извештаје Националне организације особа са инвалидитетом Србије (НООИС), припремљене у сарадњи са Центром за самостални живот особа са инвалидитетом Србије, доприносе канцеларије Заштитника грађана, као и извештаје из сенке других организација цивилног друштва. Након конструктивног дијалога са делегацијом Републике Србије, Комитет је 21. априла 2016. године усвојио Закључна запажања која садрже 32 препоруке упућене Републици Србији.

Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог иницирало је припрему новог Извештаја о испуњености препорука из Закључних запажања Комитета Уједињених нација за права особа са инвалидитетом за Републику Србију из 2016. године, за период 2021-2025. године. Припрема овог извештаја започета је формирањем Радне групе Владе Републике Србије за израду Извештаја и одржавањем њеног првог састанка 29. октобра 2025. године. Циљ овог процеса био је свеобухватно сагледавање степена примене препорука Комитета, у складу са обавезама Републике Србије које произилазе из Конвенције о правима особа са инвалидитетом.

У циљу подршке Министарству за људска и мањинска права и друштвени дијалог, тим Института припремио је ову анализу, као основу за припрему Извештаја. Поред анализе докумената ресорних министарстава, тим Института за упоредно право спровео је додатне консултације и разговоре са кључним независним институцијама у области заштите права особа са инвалидитетом. Разговори су обављени са представницима Заштитника грађана, који се баве заштитом права особа са инвалидитетом и спровођењем независног механизма праћења Препорука Комитета УН о правима особа са инвалидитетом, као и са представницима Националног механизма за превенцију тортуре. Састанци су такође одржани и са представницима канцеларије Повереника за заштиту равноправности. Ове консултације допринеле су свеобухватнијем сагледавању примене препорука Комитета, нарочито у областима заштите од дискриминације, поступања у институцијама и поштовања људских права особа са инвалидитетом.

Такође, у процесу припреме ове анализе активно су укључене и организације особа са инвалидитетом која окупљају представнике организација особа са инвалидитетом из целе Србије. Разговори су обављени са представницима Националне организације особа са инвалидитетом (НООИС), као и савеза удружења особа са инвалидитетом, укључујући Савез слепих Србије, Савез глувих и наглувих Србије и Савез удружења за помоћ особама са церебралном и дечјом парализом Србије. Разговори су такође обављени са представницима Београдског удружења за помоћ особама са аутизмом и Удружења особа са инвалидитетом Београд. На овај начин, обезбеђен је партиципативни приступ и

интеграција искустава из праксе у анализу примене препорука Комитета. Овако конципиран процес израде анализе омогућио је прикупљање релевантних података из различитих извора, као и идентификацију кључних појава и преосталих изазова у спровођењу препорука Комитета УН за права особа са инвалидитетом у Републици Србији.

У оквиру ове анализе размотрена је испуњеност примене препорука Комитета УН о правима особа са инвалидитетом које се односе на следеће области Конвенције: слобода и безбедност особе (члан 14), слобода од тортуре или суровог, нечовечног и понижавајућег поступања или кажњавања (члан 15), слобода од експлоатације, насиља и злостављања (члан 16), заштита интегритета личности (члан 17), самостални живот и укљученост у заједницу (члан 19), поштовање дома и породице (члан 23), рад и запошљавање (члан 27), адекватни животни стандард и социјална заштита (члан 28) и статистика и прикупљање података (члан 31).

Слобода и безбедност особе (члан 14)

1. *Комитет је розвао Србију да опозове прописе, укључујући Закон о заштити лица са менталним сметњама, и забрани задржавање по основу оштећености деце и одраслих са менталним сметњама, укључујући задржавање без пристанка у психијатријским установама и присилно смештање у институције, и да осигура да сви прописи и политике у вези са овом облашћу буду у складу са Конвенцијом, према тумачењу у Упутствима Комитета о члану 14. Такође је потребно убрзати деинституционализацију, уз консултовање организација особа са инвалидитетом, и развој услуга подршке у заједници.*

Доношењем Закона о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити, 2021.¹ и његовим ступањем на снагу 2022. године учињен је крупан искорак у смеру спречавања принудног задржавања лица са инвалидитетом у институцијама. Њиме је обезбеђено да смештај у установе социјалне заштите буде у целости добровољан и личан, без обзира на степен пословне способности,² док је одлука о смештају увек опозива. У потпуности је укинута заменско одлучивање старатеља или родитеља када се ради о пунолетним лицима. Такође, Законом је гарантовано право на информисани пристанак и употребу неопходних механизма подршке ради доношења одлуке о смештају, укључујући и алтернативне видове комуникације и прилагођавање информација, као и консултовање и учешће корисника у изради плана активности и доношења других одлука. Осим што је мера смештаја дефинисана као привремена и цео закон је усмерен у правцу деинституционализације, Закон изричито захтева пристанак пунолетног корисника за смештај у установу социјалне заштите, и смештај се може увек окончати на његов захтев. Смештај је привременог карактера, 12 месеци за пунолетна и 6 месеци за малолетна лица, након чега се може продужити уз детаљно образложење.

Корисник смештаја има право да учествује у процени свог стања и потреба и у одлучивању о томе да ли ће прихватити одређене активности предвиђене индивидуалним планом пружања услуге, као и да благовремено добије сва обавештења која су му за то потребна, укључујући и опис, циљ и корист од предложених активности, као и обавештења о расположивим алтернативним активностима и друга обавештења од значаја за пружање услуге на разумљив начин и у приступачној форми, без обзира на степен пословне способности. Законом је зајамчено право на информисани пристанак. Корисник има право да, уз употребу неопходних механизма подршке (прилагођавање информација, употребу алтернативних видова комуникације, саветовање са особом од поверења, члановима породице као помоћ у тумачењу воље и жеља корисника, формирање тима за доношење одлука), активно учествује у планирању и спровођењу активности и мера приликом пружања услуге смештаја, без обзира на степен пословне способности. Такође, корисник има право на контакте са члановима породице и другим лицима без ограничења, и може да прима посете у просторијама установе, односно пружаоца услуге, и иде у посете изван наведеног простора.

¹ Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити, *Службени гласник РС*, бр. 126/2021.

² Члан 15 Закона о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити, *Службени гласник РС*, бр. 126/2021.

Други системски пропис, *Закон о заштити лица са менталним сметњама* донет 2013. године у члановима 18-37 предвиђа и регулише могућност лечења и задржавања у психијатријској установи уз сагласност родитеља или старатеља уколико лице у питању није у стању да да престанак, као и по одлуци психијатра, када лице угрожава живот, здравље или безбедност себе или других. Такође, у психијатријским установама и даље постоји смештај корисника по основу заменског одлучивања или процене психијатра, а без сагласности лица у питању. Разлог што прописи нису промењени тај, што се ово питање уклапа у шири проблем пословне способности. Да би се он решио, неопходна је темељна реформа законодавства о пословној способности, укључујући и одредбе *Породичног закона* о пословној способности.

Република Србија је одлучна у намери да испоштује препоруке Комитета у блиској будућности, што је потврђено и новом *Стратегијом за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период 2025-2030. године* којом је предвиђена мера 2.1 *Измена законодавног оквира како би се обезбедиле једнаке могућности за породични живот, становање, партнерске односе и доношење одлука без ограничења по основу инвалидитета*. И пре измене законског оквира, настојаће се да се мерама предвиђеним у документима јавних политика што већем броју лица врати пословна способност.

Такође, недавно је припремљен *Нацрт Закона о изменама и допунама Закона о заштити лица са менталним сметњама*, којим је између осталог јасно дефинише институт пуномоћника лица са менталним сметњама као институт јасно одвојен од института старатеља и уводи се институт особе од поверења. Уз то, дају се већа овлашћења суду и јасно дефинишу процедуре за судску заштиту у ситуацији када лице са менталним сметњама сматра да је задржавање у психијатријској установи неоправдано.

Што се тиче деинституционализације, доношење *Закона о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити* 2021. године и његово ступање на снагу 2022. године представљају крупан искорак у правцу деинституционализације у установама социјалне заштите на нормативном плану. Према овом закону, смештај се обезбеђује само као последња могућност, ако се не може обезбедити останак у породици и дневне услуге у заједници. Смештај је привремен и временски ограничен: шест месеци за малолетна лица и 12 месеци за пунолетна. Након тога се може продужити уз детаљно образложење оправданости продужавања смештаја и процену услова за обезбеђивање заштите у породичном окружењу или ван институције, у складу са принципима деинституционализације.

Донет је и низ докумената којима је предвиђено спровођење деинституционализације у пракси, међу којима и *Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022-2026 године*. Тренутним *Акционим планом за период 2025-2026 године* константовано је да број лиценцираних пружалаца услуга које спречавају институционализацију и дају подршку за самосталан живот у сталном порасту, мада је и даље недовољан с обзиром на број корисника. Такође, према наводима у Извештају Заштитника грађана за 2024. годину, од августа 2023. године у 13 градова и општина спровођено је регрутовање нових хранитељских породица, што је настављено и у каснијем периоду. Као резултат ових активности, према истом извештају, регрутоване су 83 нове хранитељске породице и 223 деце и младих је смештено у хранитељске породице, од чега 9 у специјалне хранитељске породице.

Када се ради о учешћу организација особа са инвалидитетом у припреми докумената везаних за деинституционализацију, приликом доношења докумената јавних политика увек се као чланови радних група појављују и представници релевантних удружења

грађана који заступају интересе одређених рањивих група становништва, тако да се њихови интереси разматрају и узимају у обзир, па тако и мишљења и интереси организација које заступају особе са инвалидитетом и њихове интересе. Поред тога, сваки нацрт, било да се ради о предлогу закона или о нацрту стратегије, програма, акционог плана и сл., пролази и кроз фазу јавне расправе у складу са *Законом о планском систему* чиме је доступан како стручној тако и широј заинтересованој јавности и подложен каснијој измени и допуни на основу резултата јавне расправе. Чланови радне групе за израду предлога *Акционог плана за спровођење Стратегије деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници 2022-2026.години* између осталих били су: Мрежа организација за децу, Национална организација особа са инвалидитетом, Савез удружења за помоћ ментално недовољно развијеним особама, Савез удружења Србије за помоћ особама са аутизмом), Комитет УН за права особа са инвалидитетом, Тим УН за људска права у Србији, Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом МДРИ-С, Хуманитарна организација "Дечје срце" и др. Представници удружења особа са инвалидитетом су и чланови радне групе за израду нове Стратегије социјалне заштите и пратећег акционог плана који су у припреми.

На основу свега наведеног, можемо закључити да је препорука углавном испоштована када се ради о установама социјалне заштите, посебно на плану укидања могућности смештања у институције без пристанка особе са инвалидитетом. На плану деинституционализације, успостављен је адекватан законски оквир, али је неопходно убрзати његово спровођење у пракси. Када се ради о психијатријским установама, иако су учињени значајни напори који указују на одлучност да Република Србија у блиској будућности реши проблем задржавања без пристанка особа са менталним сметњама у институцијама и убрза деинституционализацију, у извештајном периоду нису постигнути већи резултати на овом плану, те постизање зацртаних резултата остаје задатак за следећи период. Такође, препорука да у процесу деинституционализације учествују и организације особа са инвалидитетом и да се убрза изградња мреже за подршку су у великој мери испоштоване.

Слобода од тортуре или суровог, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (члан 15)

- 2. Комитет је позвао Србију да забрани све облике присилног поступања са одраслим особама и децом са инвалидитетом, укључујући физичко и хемијско спутавање, као и прекомерну антипсихотичку терапију и изолацију, која се сматрају суровим, нехуманим и понижавајућим поступањима, како је препоручено од стране националног механизма за превенцију тортуре, и позива државу чланицу да отпочне административне и кривичне истраге о пријављеним случајевима да би се утврдила одговарајућа одговорност.*

Као што је поменуто, у извештајном периоду донет је нови *Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити*, који се у посебном делу бави регулисањем заштите од злостављања, експлоатације и занемаривања. Такође, наглашава се право корисника на заштиту од сваког вида мучења и другог окрутног, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања. Закон је донет у сарадњи са мисијом УН у Србији као и уз сагласност Европске комисије.

Установе социјалне заштите, располажу обавезним прописаним процедурама за изјављивање жалби корисника, имају дефинисане обавезне процедуре за примену рестриктивних поступака и мера према корисницима, имају формиран интерни тим запослених задужен за поступање у случајевима насиља над корисницима.

Канцеларија Заштитника грађана овлашћена је да делује као Национални механизам за превенцију тортуре сходно препорукама независних тела за људска права Уједињених нација. Она врши надзор институција и иницира неопходне поступке превенције. Према извештају за 2024. годину, Национални механизам за превенцију тортуре извршио је већи број посета психијатријским болницама и центрима за ментално здравље који су организационе јединице тих болница и није примио ниједан навод пацијената о злостављању од стране особља. Примећено је да у неким институцијама и даље постоји физичко спутавање корисника који покушавају да повредe себе или друге.³

И у *Извештају Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања и кажњавања из 2021.* године⁴ констатовано је и даље постоји употреба принуде у психијатријским установама, али је примећено и смањење употребе принуде у психијатријским установама у односу на ранији период. Однос запослених према корисницима као и примењена фармакотерапија су генерално гледано оцењени као адекватни. Постојање физичког спутавања потврђено је и у Редовном годишњем извештају Заштитника грађана за 2024. годину. У *Извештају Европског комитета за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања из 2021.*, наведено је да физичко спутавање, на жалост, и даље постоји као пракса у неким у психијатријским институцијама, мада је његова примена ограничена на случајеве када лице у питању може да повреди себе или друге. Начин примене мере спутавања је углавном оцењен као адекватан, мада су упућене мање замерке на начин и трајање фиксације и вођење евиденције о њој у неким установама.

У извештају под насловом *Заборављена деца Србије* из 2021. године, оштро су критиковани животни услови у различитим институцијама за смештај деце и других особа са инвалидитетом у Србији.⁵ Иако је извештај заснован на подацима из 2019. године, он објављен је 2021. године, па о њему није могло бити речи у претходном извештајном периоду. Између осталог, указано је на неадекватну и продужену физичку фиксацију у неким установама за смештај лица са менталним тешкоћама.

Као позитиван корак можемо оценити то што је недавно је припремљен *Нацрт Закона о изменама и допунама Закона о заштити лица са менталним сметњама*, којим је између осталог, јасније дефинишу процедуре и услови за примену мере физичког спутавања, одређује њено максимално трајање и јасније дефинишу процедуре жалбе.

На основу свега наведеног, можемо закључити да је препорука у великој мери испоштована када се ради о нормативном оквиру у установама социјалне заштите. Када се ради о психијатријским установама, физичко и хемијско спутавање и даље постоји и у законодавству и у пракси, у ситуацији када корисник може повредити себе или друге. Мада је постигнут извесан напредак на плану смањења употребе и хуманизације метода спутавања и јасно показана намера да се оно ограничи и у

³ Заштитник грађана, Национални механизам за превенцију тортуре, Извештај за 2024. годину, Београд, септембар 2025.

⁴ Савет Европе, *Извештај Влади Србије о посети Србији коју је извршио Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ)* од 9. до 19. марта 2021. године, Стразбур, 10. март 2022.

⁵ Ерик Розентал *et al.* (2021), *Заборављена деца Србије*, Disability Rights International, Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом МДРИ-С, јун 2021.

блиској будућности укине, његова потпуна елиминација остаје задатак за наредни период.

Слобода од експлоатације, насиља и злостављања (члан 16)

3. *Комитет је препоручио Србији да одрасле и децу са инвалидитетом у институционалном окружењу заштити од насиља, злостављања и лошег поступања било које врсте.*

Како је више пута напоменуто, у току извештајног периода донет је и ступио је на снагу нови *Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити*. Њиме се додатно регулише заштита од злостављања, експлоатације и занемаривања за лица која користе услуге смештаја у социјалној заштити. Превенција свих облика експлоатације, насиља и злостављања подразумева, између осталог, одговарајући облик подршке у складу са инвалидитетом, родом и старосном доби корисника, укључујући пружање информација и едукације како избећи, препознати и пријавити појаву насиља и злостављања. Корисник има право да оствари комуникацију са особом од поверења у сваком тренутку. Корисник може својом слободном вољом да изабере особу од поверења која му обезбеђује различите врсте подршке без права доношења одлука у име корисника. Он може у било ком тренутку да промени избор а орган старатељства прати поступање особе од поверења у погледу заштите права корисника. Установа социјалне заштите, односно пружалац услуге, дужни су да образују функционалан и приступачан тим за спречавање насиља.

Корисник, особа од поверења или члан његове уже породице може поднети притужбу одговорном лицу у установи, надлежном центру за социјални рад и другим надлежним органима, а ако нису задовољни одговором односно предузетим мерама, поднети приговор органу надлежном за вршење инспекцијског надзора. Пунолетни корисник, без обзира на степен пословне способности, особа од поверења, члан његове уже породице или законски заступник малолетног корисника могу да изјаве приговор због начина пружања услуга смештаја, ако не може да се изјави друго правно средство у управном поступку. Орган надлежан за вршење инспекцијског надзора дужан је да спроведе поступак по приговору, у складу са законом.

На основу члана 34. *Закона о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити* лица ангажована у установи дужна су да организују пружање услуга смештаја на начин којим се неће ограничавати права и слободе корисника. У случају нужности спречавања угрожавања живота или безбедности корисника или других лица или повреде права других лица, мере које се предузимају морају бити сразмерне отклањању опасности која је наступила, у складу са овим законом. Начин и ближе услове поступања установе, односно пружаоца услуге у инцидентним ситуацијама прописује министар надлежан за социјалну заштиту и тренутно највећи изазов лежи у чињеници да од 2022.год. од када важи примена Закона, нажалост још увек није донет *Правилник о поступању установа социјалне заштите односно пружалаца услуга у инцидентним ситуацијама* што остаје задатак за наредни период.

Општи протокол за заштиту деце од насиља Влада РС је донела 2022.год. Циљ протокола је обезбеђивање системске континуиране превенције свих облика насиља над децом и осигурање ефикасних мера заштите. У складу са обавезом из новог Општег протокола надлежно министарство је 2024 године донело *Посебни протокол за заштиту деце од насиља у области социјалне заштите*. Посебним протоколом уређују се

активности, процедуре и друга питања ради превенције и заштите од насиља деце која користе услуге социјалне. Општи циљ Посебног протокола је обезбеђивање системске континуиране превенције свих облика насиља над децом и осигурање ефикасних мера заштите и подршке када постоји сумња или сазнање о насиљу. Учесници у социјалној заштити дужни су да са Посебним протоколом упознају све запослене, остала лица која долазе у контакт с децом, као и да децу кориснике права односно услуга, у оквиру редовних активности и на начин прилагођен узрасту и зрелости деце, упознају са Посебним протоколом, а нарочито са механизмима пријаве насиља. Донет је и *Протокол о поступању у инцидентним ситуацијама* који, осим предузимања мера унутар установе, активности ка систему здравства, полиције, тужилаштва, подразумева и хитно обавештавање Министарства о истом. Установе располажу обавезним прописаним процедурама за изјављивање жалби корисника, имају дефинисане обавезне процедуре за примену рестриктивних поступака и мера према корисницима, имају формиран интерни тим запослених задужен за поступање у случајевима насиља над корисницима. *Правилником о забрањеним поступањима запослених у социјалној заштити* је посебно истакнут посебан положај детета као корисника услуга и потребу његове заштите у процесу коришћења услуга. Обавеза пријављивања је посебно дефинисана, као и провера безбедности осталих корисника, уколико се насиље деси у домовима за смештај корисника или других пружалаца услуга. Нацрт *Закона о изменама и допунама Закона о заштити лица са менталним сметњама*, такође јасније дефинише процедуре жалби.

На основу података Републичког завода за социјалну заштиту из редовних годишњих извештаја о раду установа за смештај, у свим установама социјалне заштите постоје интерни тимови за поступање у случајевима насиља над корисницима. Према подацима за 2022.год. интерним тимовима у установама у којима су на смештају лица са инвалидитетом је пријављено укупно 36 жалби због насиља над корисницима, 34 за физичко насиље, једна жалба на сексуално насиље и једна за економску експлоатацију. Укупно 28 жалби је прослеђено упутним органима старатељства. Поднето је 12 кривичних пријава против починилаца насиља – 11 корисника и једног запосленог у установи. Центру за социјални рад, као органу старатељства, прослеђено је 30 пријава насиља. Насиље је починило 45 корисника, петоро запослених у установи, а два починиоца су особе ван установе. Поднето је 17 кривичних пријава против починилаца насиља. Против других корисника је поднето 13 кривичних пријава, осам за физичко насиље, једна за сексуално, три за емоционално и једна пријава за економско насиље. Против запослених у установи су поднете три кривичне пријаве, све три за занемаривање као вид насиља. Једна кривична пријава, за физичко насиље, поднета је против особе ван установе. Инспекција социјалне заштите је у периоду од 2022. до 2025.год. поступала у 218 представки које су се односиле на рад пружалаца услуга социјалне заштите. Што се тиче конкретних ефеката ових мера, У *Извештају о спровођењу Стратегије за унапређење положаја особа са инвалидитетом за период 2020. до 2024. године* констатовано је да је пружена правна заштита у 100% пријављених случајева злостављања и занемаривања.

Када је реч о обукама за спречавање насиља и злостављања особа са инвалидитетом, *Закон о социјалној заштити* дефинише обавезу запослених да се током рада стручно усавршавају. *Правилником о структури, садржини и начину израде годишњег програма рада установе социјалне заштите* у чл. 10 дефинисан је начин израде плана стручног усавршавања. Чланом 164. *Закона о социјалној заштити* ближе су дефинисани послови Завода за социјалну заштиту, који поред осталих, обухватају и израду предлога плана развоја кадрова с планом приоритетних програма обуке у социјалној заштити. Одељење за професионалну обуку Републичког завода за социјалну заштиту континуирано води

евиденцију о акредитованим програмима обуке и њиховим реализацијама. На крају 2024. године у регистру акредитованих програма било је укупно 278 програма. У Регистру реализованих програма у 2024. години евидентирано је 227 реализација, које је похађало 4206 учесника. У *Финалном извештају за спровођење Стратегије за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период 2020-2024* се наводи да су сачињени и дистрибуирани протоколи о спречавања насиља, злостављања и експлоатације у 100% установа социјалне и здравствене заштите. Такође, 2022. године спроведен је програм обуке поступања професионалаца у раду са женама из маргинализованих група са искуством насиља који је похађао 151 учесник.

Како је наведено у *Редовном годишњем извештају Заштитника грађана за 2024. годину*, није забележена ни једна притужба на неадекватно понашање особља приликом ненајављених посета установама. Примећено је да интерна правила појединих институција о притужбама нису усклађена са Законом и да постоје различити материјални проблеми, укључујући и недостатак запослених који би могли довести до занемаривања корисника. У *Извештају Европског комитета за људска права из 2021. године* није забележен ни један случај насиља или занемаривања од стране особља у установама социјалне заштите које су посетили, док је документовано само неколико случајева насиља међу корисницима. Поступање особља је генерално гледано оцењено као адекватно. Ипак, примећено је да материјални услови у различитим институцијама и њиховим одељењима значајно варирају. Док су у већини случајева животни услови оцењени као адекватни и у неким су примећена и побољшања у виду недавног реновирања просторија, у другим случајевима Комитет је упутио примедбе које се између осталог односе на неадекватне хигијенске услове, недовољан број особља, недостатак персонализације простора и недовољно могућности за активности и рекреацију пацијената, мада је у погледу овог последњег примећено да је то углавном последица мера због епидемије заразне болести Ковид 19.

Што се тиче психијатријских установа, за разлику од социјалних установа, законодавни оквир није измењен у претходном извештајном периоду, што остаје важан изазов за наредни период. Примећено је смањење степена насиља међу корисницима у неким психијатријским институцијама у односу на раније стање, док није било ни једне притужбе корисника на насиље од стране особља.

У *Редовном годишњем извештају Заштитника грађана за 2024. годину* такође није констатована ни једна притужба на насиље од стране особља у психијатријским институцијама, али је примећено у више случајева да су материјални услови боравка неадекватни. Примећени су поред осталог, недостатак особља, неадекватни материјални и хигијенски услови, непостојање персонализације простора, недостатак рекреативних активности (поново углавном резултат мера против епидемије заразне болести Ковид 19) и неадекватна примена физичког спутавања. Примењена фармакотерапија и понашање особља су ипак генерално гледано оцењени као адекватни, мада су уочени мањи недостаци у евидентирању медицинских мера.

У извештају под насловом *Заборављена деца Србије* оштро су критиковани животни услови у различитим институцијама за смештај деце и других особа са инвалидитетом у Србији.⁶ У извештају МДРИ наводе се случајеви неадекватне медицинске терапије или изостанка исте, занемаривања корисника, кршења репродуктивних права, као и услови

⁶ Ерик Розентал *et al.* (2021), *Заборављена деца Србије*, Disability Rights International, Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом МДРИ-С, јун 2021.

који могу довести до сексуалног насиља, и непостојање социјалне интеракције деце са својом породицом.

Што се тиче заштите од насиља у породици, општи нормативни оквир заштите од насиља у породици у Републици Србији обезбеђен је *Законом о спречавању насиља у породици* који је измењен 2023. године, о чему се може прочитати више у другим тачкама овог извештаја, које се односе на породични живот.

Забрана насиља, злостављања у занемаривања у образовним и васпитним институцијама прописана је чланом 111. *Закона о основама система образовања и васпитања*. Министарство просвете, науке и технолошког развоја инсистира на поштовању процедура у области заштите од насиља и дискриминације ученика, и на укључивању свих ученика и њихових родитеља односно законских заступника, као и на сарадњи Тима за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, а 2024. године Министарство просвете донело је *Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање*.

На основу горе наведеног, може се закључити да су Препоруке Комитета углавном испоштоване када се ради о установама социјалне заштите, мада остаје да се ради на праћењу примене ових мера у пракси. Када је реч о психијатријским установама, иако су примећени напори да се положај корисника побољша и обезбеди адекватна процедура правне заштите потребни су додатни напори да се препорука Комитета спроведе у потпуности.

Заштита интегритета личности (члан 17)

15. Комитет је препоручио Србији да предузме све неопходне мере да се осигура право на обавештеност и пристанак по слободној вољи пре било какве мере која би могла да утиче на особу са инвалидитетом, без обзира на њену пословну способност. Такође препоручује да се пружи подршка режиму доношења одлука особа са инвалидитетом, кад год је потребно.

Као што је претходно поменуто, нормативни оквир у овој области ојачан је у претходном извештајном периоду доношењем *Закона о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити* којим је изричито дефинисано да се пунолетни корисник не може сместити у установу социјалне заштите без своје сагласности, без обзира на статус пословне способности. Поред тога, корисник смештаја има право да учествује у процени свог стања и потреба и у одлучивању о томе да ли ће прихватити одређене активности предвиђене индивидуалним планом пружања услуге, као и да благовремено добије сва обавештења која су му за то потребна, укључујући и опис, циљ и корист од предложених активности, као и обавештења о расположивим алтернативним активностима и друга обавештења од значаја за пружање услуге на разумљив начин и у приступачној форми, без обзира на степен пословне способности. Законом је зајамчено право на информисани пристанак. Корисник има право да, уз употребу неопходних механизма подршке (прилагођавање информација, употребу алтернативних видова комуникације, саветовање са особом од поверења, члановима породице као помоћ у тумачењу воље и жеља корисника, формирање тима за доношење одлука), активно учествује у планирању и спровођењу активности и мера приликом пружања услуге смештаја, без обзира на степен пословне способности.

Будући да општи законски оквир о пословној способности није промењен, родитељ или законски старатељ и даље може да одлучује о примени мера медицинских мера према особама са менталним тешкоћама, укључујући мере које могу да утичу на репродуктивно здравље. *Закон о заштити лица са менталним сметњама* у члановима 18-37 предвиђа и регулише могућност лечења и задржавања у психијатријској установи уз сагласност родитеља или старатеља уколико лице у питању није у стању да да пристанак, као и по одлуци психијатра, када лице угрожава живот, здравље или безбедност себе или других. Такође, у психијатријским установама и даље постоји смештај корисника по основу заменског одлучивања или процене психијатра, а без сагласности лица у питању. Ипак, недавно је припремљен *Нацрт Закона о изменама и допунама Закона о заштити лица са менталним сметњама*, који, између осталог, уводи институт особе од поверења, којој се даје право да учествује у лечењу лица менталним сметњама.

Нова Стратегија за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период 2025-2030. предвиђа меру 2.1 *Измена законодавног оквира како би се обезбедиле једнаке могућности за породични живот, становање, партнерске односе и доношење одлука без ограничења по основу инвалидитета*. У Стратегији се истиче да ће се, и пре измене законског оквира, настојати да се мерама предвиђеним у документима јавних политика што већем броју лица врати пословна способност.

На основу горе наведеног, може се закључити да су Препоруке Комитета углавном испоштоване на нормативном плану када се ради о установама социјалне заштите и остаје да се ради на њиховој пуној примени у пракси. Што се тиче психијатријских установа, изванредан напредак постигнут је у погледу доношења докумената јавне политике и њиховог спровођења у пракси, чиме је Република Србија показала спремност да се у будућности озбиљно позабави изменама законског оквира о пословној способности и обезбеђењу спровођења њиховог спровођења у блиској будућности, како би се у потпуности спречила могућност примене медицинских мера према лицима са менталним тешкоћама без њиховог информисаног пристанка.

Самостални живот и укљученост у заједницу (члан 19)

18. Комитет је препоручио Србији да усвоји свеобухватну стратегију и мере за делотворну деинституционализацију, као и да осигура да неће бити инвестирања у нове институције и да одреди средства која ће омогућити свим особама са инвалидитетом да самостално живе и имају подршку у заједници на основу свог слободног избора и опредељења. Надаље препоручује да се уклоне препреке за веће учешће организација особа са инвалидитетом у развоју услуга у оквиру заједнице, посебно на нивоу јединица локалне самоуправе.

Почетком 2022.год. донета је Стратегија **деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за 2022-2026. годину**. Ова стратегија као циљеве поставља територијално усклађен и одржив развој услуга у заједници, трансформацију установа за смештај у пружаоце услуга, успостављање нормативних и финансијских претпоставки за одрживост процеса деинституционализације, оснаживање корисника за овај процес и за укључивање у заједницу као и оснаживање професионалаца за спровођење и заговарање деинституционализације. Примарно је усмерена ка особама са интелектуалним и менталним тешкоћама које су у највећем ризику од институционализације и социјалног искључивања. Акциони план за спровођење

Стратегије деинституционализације, међутим, донет је у новембру 2025, чиме није остављено довољно времена за разраду појединачних циљева и мера Стратегије које су предвиђене за шестогодишњи временски период.

У извештају за спровођење Стратегије деинституционализације за период 2022-2024, констатује се да иако је Република Србија формално опредељења за успостављање процеса деинституционализације, у пракси су постигнути одређени резултати када је у питању корисничка група деца и млади а када је реч о особама са интелектуалним и менталним тешкоћама на жалост, још увек нису постигнути задовољавајући резултати. Њихов број у установама за смештај годинама је практично непромењен, излазак из установа је ретка појава, поједине услуге у заједници које подржавају останак у природном окружењу недовољно су развијене.

Као што је већ поменуто, у циљу боље правне заштите лица која су већ на смештају у установама социјалне заштите донет је Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити, којим је наглашено да се смештај обезбеђује само као последња могућност, односно кориснику коме се не може обезбедити останак у породици и услуге подршке за самосталан живот. Овим законом су дефинисана права и обавезе корисника услуге смештаја у складу са зајемченим људским правима и слободама. Такође, овај закон омогућава мониторинг установа за смештај од стране невладиних организација што доприноси додатном јачању транспарентности система.

У складу са политиком деинституционализације, Министарство за рад, запошљавање, социјална и борачка питања је у 2024.год. у сарадњи са УНИЦЕФ мисијом у Србији, израдило **Концепт центара за децу, младе и породицу** који ће као пилот пројекат бити имплементиран у четири дома за децу без родитељског старања. Имплементација ће бити спроведена кроз ИПА пројекат 2024/2027. Наиме, један од планираних резултата Стратегије деинституционализације, који је укључен и у циљеве Поглавља 23 у оквиру инструмента за приступања Србије Европској унији је оснивање центара за децу, младе и породицу као пожељан крајњи резултат трансформације резиденцијалних установа у услуге у заједници. Сврха Центра за децу, младе и породицу јесте превенција институционализације деце и младих кроз оснаживање породица, односно изградњу и унапређење капацитета породице за препознавање потреба и остваривање права детета, а пре свега права детета на безбедно и подстицајно окружење за раст и развој. Центар кроз своје услуге и активности пружа подршку породици и превенира измештање деце, подржава реинтеграцију у породицу и друштвену заједницу деце и младих која напуштају институционални и породични смештај и у заједници промовише право детета на живот у породици.

Установе за смештај деце и младих које су у процесу трансформације би, у складу са овим концептом, требало да за почетак оформе Центар за децу, младе и породицу као засебну радну јединицу у оквиру постојеће установе. С обзиром да се ради о процесу трансформације, овај центар ће постепено расти, односно број услуга које буде могао да пружа се може повећавати временом. Паралелно са тим, с обзиром да ће се радити на превенцији издвајања деце из породице, може се очекивати да ће се како се буду проширивале услуге подршке смањивати потреба за смештајем деце, односно смештајни капацитети установе. Имајући у виду комплексне породичне прилике, као и ситуације ургентног збрињавања деце, може се очекивати да ће и у будућности остати потреба да се очува један део смештајних капацитета установе.

Центар је конципиран тако да функционише као део система социјалне заштите, са идејом да развија партнерства и да се умрежава са свим релевантним системима и актерима у заједници како би се деци, младима и породицама обезбедила свеобухватна и правовремена подршка у задовољавању потреба и превазилажењу криза. У оквиру Центра би се пружале различите услуге за различите циљне групе деце, младих и породица.

Поред Концепта центра за децу, младе и породицу, израђена је и Мапа пута – акциони план трансформације Центра за децу, младе и породицу. Како би се Концепт у што већој мери имплементирао у четири пилот дома за децу, Министарство је у сарадњи са УНИЦЕФ 2024. год. израдило и предлог стандарда за успостављање услуга интензивне подршке породици.

Нове хранитељске породице ће проћи програм обуке Породица по мери детета док ће се са постојећим радити на оснаживању за остале облике хранитељства. Такође биће прикупљени и документовани и примери добре праксе који ће бити значајан ресурс за професионалце из других локалних заједница.

У погледу препоруке Комитета да се уклоне препреке за веће учешће организација особа са инвалидитетом у развоју услуга у оквиру заједнице, организације особа са инвалидитетом указују да препреке и даље постоје и да је смањено финансирање за пружање услуга у заједници у извештајном периоду.

У извештају Државне ревизорске институције за 2022. годину, под називом ”Ефикасност расподеле и коришћења наменских трансфера у социјалној заштити” констатује се да непостојање минималних стандарда појединих услуга отежава оцену доприноса наменских трансфера развоју услуга социјалне заштите. Такође, јавно доступни подаци указују на то да се јединице локалне самоуправе у великој мери ослањају на средства која се добијају из наменских трансфера, смањујући издвајања за ову намену из локалних буџета. У извештају се такође наводи да није успостављен ефикасан надзор у области наменских трансфера у социјалној заштити, што за последицу може имати њихово несврсисходно и ненаменско трошење.

Најзад, услуге за самостални живот у заједници нису још увек у једнакој мери доступне свим особама са инвалидитетом. То је посебно случај за особе са интелектуалним тешкоћама, које, за разлику од других особа са инвалидитетом, немају право на услугу персоналне асистенције, након пунолетства. У априлу 2025, Заштитник грађана упутио је препоруку Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања да у најкраћем могућем року изради и донесе Правилник о изменама и допунама Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, како би се особама са аутизмом омогућило да на свеобухватан начин користе услуге подршке за самосталан живот.⁷ Нова радна група за доношење Правилника о изменама и допунама Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите формирана је 23.9.2025. и њен рад је у току.

Имајући у виду наведене податке, може се закључити да су надлежни органи предузели низ мера на спровођењу препорука из параграфа 40 Закључних опсервација Комитета за права особа са инвалидитетом Републици Србији, али је

⁷ Заштитник грађана, *Извештај о случају са препоруком*, дел. бр. 18167, од 4.7.2025.

неопходно наставити и интензивирати рад на обезбеђивању сервиса подршке за самостални живот особа са инвалидитетом у локалној заједници да би се поступак деинституционализације спровео у пракси.

Поштовање дома и породице (члан 23)

21. Комитет подстиче државу чланицу да преиспита поступке којима се жене са инвалидитетом проглашавају неподобним мајкама по основу инвалидитета и да се у потпуности обнове њихова права на дом и заснивање породице, при чему им треба обезбедити неопходну подршку како би оне ова права и остварила.

У Републици Србији одлука о одвајању деце врши се у складу са Породичним законом, те такву одлуку може донети само суд уколико постоје разлози за лишење родитеља родитељског права (грубо занемаривање и злостављање детета) или су родитељи испољили насиље у породици према детету. Породични закон даје овлашћење и центру за социјални рад – органу старатељства да може, из наведених разлога, одвојити дете од родитеља, обезбедити детету сигуран, адекватан смештај и привремену старатељску заштиту. У таквим ситуацијама центар за социјални рад је дужан да без одлагања покрене поступак за лишење родитеља родитељског права, како би одлуку о одвајању детета од родитеља донео суд. Разлози за одвајање детета од родитеља из разлога што је родитељ лице са инвалидитетом или што се налази у лошем материјалном стању, никада, само по себи, не може бити разлог за одвајање деце од родитеља, и таква пракса је неприхватљива у Републици Србији.

Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији, за период од 2020. до 2024. године предвидела је унапређење услова за заснивање брачне/ванбрачне заједнице и подршку родитељству особа са инвалидитетом. Мером је предвиђено обезбеђење услова да особе са инвалидитетом склапају брак, заснивају ванбрачне заједнице, као и да жене са инвалидитетом слободно доносе одлуке о рађању деце. Циљ мере је унапређење услова за равноправно учешће особа са инвалидитетом у приватној сфери партнерског функционисања и породичног живота и унапређење равноправности особа са инвалидитетом у односу на брак односно ванбрачну заједницу и родитељство.⁸

Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити дефинише и заштиту од родно заснованог насиља и заштиту репродуктивног здравља девојчица и жена, јер се њиме забрањује сваки облик насиља према девојчицама и женама на смештају у установи, односно код пружаоца услуге а нарочито преглед и третман без пристанка, присилна контрацепција и прекид трудноће. Лица ангажована у установи и сама установа дужни су да пријаве сваки вид насиља према девојчицама и женама.⁹

У извештајном периоду нису документовани случајеви у којима се жене са инвалидитетом раздвајају од своје деце. Имајућу у виду да је одређеном броју жена које су смештене у домски смештај институција социјалне заштите одузета пословна способност, па је самим тим њихово право на дом и заснивање породице ограничено, препорука Комитета је делимично испуњена и потребно је уложити додатне напоре да се она у потпуности испуни.

⁸ Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији, за период од 2020. до 2024. године, стр. 71.

⁹ Члан 21 Закона о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити.

Образовање (члан 24)

22. Комитет је препоручио Србији да идентификује конкретне циљеве у Акционом плану за инклузивно образовање за период 2016-2020. година, да би се испунили стандарди и захтеви инклузивног образовања. Посебну пажњу би требало посветити деци са вишеструким инвалидитетом и ученицима и студентима са инвалидитетом који живе у институцијама, као и развоју планова индивидуалног образовања и прилагођавању свим врстама инвалидитета. Комитет је препоручио Србији и да предузме хитне кораке у циљу обезбеђивања да све особе са инвалидитетом имају приступ квалитетном инклузивном основном, средњем и терцијерном образовању и да се разумна прилагођавања, у складу са утврђеним плановима индивидуалног образовања, обезбеде у редовном образовању. Комитет је такође препоручио да наставници и други стручњаци у образовању похађају обуку о инклузивном образовању и да сви капацитети за средње и терцијерно образовање буду приступачни.

Комитет је такође препоручио да Србија чланица обрати пажњу на повезаност члана 24. Конвенције и Циља 4, подциљева 4.5 и 4(а). из Агенде УН о одрживом развоју до 2030. године.

Према Закону о основама система образовања и васпитања лица са сметњама у развоју и инвалидитетом имају право на васпитање и образовање које уважава његове образовне и васпитне потребе, уз појединачну или групну додатну подршку у настави и учењу, или у посебној васпитној групи или школи. Чланом 20. овог закона одређено је да се у развојну групу у предшколској установи, односно у школу за образовање ученика са сметњама у развоју, дете узраста од три године до поласка у основну школу, или ученик, уписује на основу мишљења интерресорне комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке, уз сагласност родитеља или другог законског заступника. Интерресорна комисија врши процену потреба детета, ученика и одрасле особе за додатном образовном, здравственом и социјалном подршком.

Према извештају Републичког завода за социјалну заштиту о раду установа за децу и младе за 2022. годину, од укупног броја деце основношколског узраста у установама за децу и младе, 2,3% или 10 деце, није укључено у образовни систем. У установама за децу и младе без родитељског старања, само 1,1% деце основношколског узраста није укључено у образовање. Повећава се број деце која похађају редовну основну школу, тако да 2022. године први пут већи број похађа редовну школу него специјалну. Деца средњошколског узраста такође су чешће у редовним него у специјалним средњим школама. У малим домским заједницама (у којима су смештена само деца са сметњама у развоју), деца су већински укључена у образовни систем, превасходно у специјално образовање, а 74,3% младих је окончало образовање. У установама за децу и младе са сметњама у развоју, у 2022. години, такође се смањује број деце основношколског узраста која нису укључена у образовање. У 2020. години било их је 11,8%, а у 2022. години 5,3%.

Током извештајног периода Министарство просвете предузело је сет мера у циљу испуњења препорука Комитета, пре свега у области стручног усавршавања у области јачања инклузивних пракси у систему образовања и васпитања. Током 2024. године акредитовано је 4 програма од јавног интереса за стручно усавршавање запослених у образовању: „Породично оријентисане ране интервенције“, „Подржати и бити подржан: хоризонтална размена у циљу развоја инклузивне праксе“, „Развијање инклузивне праксе (Модул 3)“ и „Како до квалитетне наставе и учења“. Програм обуке „Интерресорна сарадња и координација за унапређивање ИО у локалној заједници“ похађало је 62

представника из 20 одабраних општина и градова. Током маја и јуна 2024. године одржано је 15 обука под називом “Асистивна технологија (АТ) и Ресурсни центри (РЦ) као мере додатне образовне подршке примени асистивних технологија” за 295 чланова из 143 ИРКа од укупно 159 у Србији. Реализована је и обука за 227 запослених из система образовања под називом “Обука за планирање, спровођење и праћење мера за спречавање осипања”.

Министарство просвете формирало је и Радну групу за израду Предлога за унапређивање правног оквира инклузивног образовања. У раду су учествовали чланови Радне групе делегирани из Министарства просвете, Министарства финансија, Министарства за државну управу и локалну самоуправу, Министарства здравља, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Републичког секретаријата за јавне политике, УНИЦЕФ-а Србија. Радна група је припремила нацрт Предлога и препорука за измене и допуне прописа релевантних за инклузивно образовање. Такође, у сарадњи са УНИЦЕФ-ом покренута је израда Студије изводљивости финансирања инклузивног образовања са предлозима и препорукама.

Посебни напори уложени су у циљу побољшања инцијалног образовања наставника за инклузивно образовање. Предузете су активности усмерене на анализу курикулума, развој алата за самопроцену и увођење промена у курикулум и силабус будућих наставника. Израђен је Инструмент за самопроцену програма иницијалног образовања наставника за инклузивног образовање са циљем добијања јасније слике у којој мери и на који начин иницијално образовање наставника доприноси стицању знања и вештина потребних за рад на унапређивању образовне инклузије. Један од резултата биће смернице у вези са аспектима образовања будућих наставника које треба појачати. Алат је пилотиран на анализи курикулума на студијским програмима два факултета - Филозофског факултета у Нишу и Факултета за образовање учитеља и васпитача Универзитета у Београду. Крајем новембра 2024. године планиран је дводневни сусрет наставника високошколских установа на којима се образују будући наставници.

Додатне активности предузете су у циљу унапређења локалне међу-секторске сарадње у области инклузивног образовања. Израђен је Концепт и план развоја мрежа 20 ЈЛС за ИО намењен локалним актерима за планирање, спровођење и праћење локалних политика подршке инклузивном образовању и обезбеђивању додатне образовне подршке ученицима из осетљивих група. Свих 20 ЈЛС успоставило је локалне мреже за ИО. Одржана је хоризонтална размена 20 ЈЛС и 20 локалних тела за ИО, уз учешће 38 представника локалних самоуправа. Током тродневне размене договорени су приоритети локалних самоуправа за даље унапређивање ИО који ће бити део локалних јавних политика.

У овом извештајном периоду, основани су и ресурсни центри, чији је задатак да пружају делотворну, професионалну и правовремену подршку школама и предшколским установама за примену инклузивног образовања, као и да обезбеде одговарајућу асистивну технологију на основу стручне и правовремене процене функционалности деце са сметњама у развоју. Статус ресурсног центра додељен је 13 образовно-васпитним установама. Током школске 2022/23. године подржано је 1290 ученика у 166 школа од стране ресурсних центара, а школске 2023/24. године 1304 ученика из 173 школе. Реализован је оквир изградње капацитета РЦ који се односи на основни, напредни и тренинг за тренере, а веб платформа за ресурсне центре је у фази финализације. Набавка и достављање асистивне технологије ресурсним центрима (РЦ) је завршена, а

Министарство просвете и УНИЦЕФ су покренули кампању за прикупљање средстава за набавку хуманоидног робота које би, ресурсни центри обучени за њихово коришћење у инклузивном окружењу, стављали на располагање школама и тако допринели иновативним механизмима подршке за свако дете.

Са циљем увођења *новог института педагошког асистента* који пружа подршку групи деце и ученика са сметњама у развоју инвалидитетом, Министарство просвете је усвојило низ подзаконских аката. У складу са Правилником о педагошком и андрагошком асистенту, усвојене су измене и допуне Правилника о критеријумима и стандардима за финансирање установе која обавља делатност основног образовања и васпитања и Правилника о критеријумима и стандардима за финансирање установе која обавља делатност средњег образовања и васпитања. Усвојене су и измене о допуне Правилника о ближим условима за оснивање, почетак рада и обављање делатности предшколске установе, као и Правилника о мерилама за утврђивање економске цене програма васпитања и образовања у предшколским установама. Поред усаглашавања наведених подзаконских аката, Министарство просвете је покренуло Иницијативу за измену Уредбе о Каталогу радних места у јавним службама и другим организацијама у јавном сектору и Уредбе о коефицијентима за обрачун и исплату плата запослених у јавним службама, с обзиром да су ова два подзаконска акта, која нису у директној надлежности Министарства просвете, предуслов за ангажовање ПА за групу деце/ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом.

План Министарства просвете за наредни период је обезбеђење пуне примене Стратегије унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији (2025/30) и пратећег АП за период 2025/27. година, са посебним освртом на посебан циљ 5 - Унапређена доступност свих нивоа образовања особама са инвалидитетом. Посебна пажња биће посвећена континуираном стручном усавршавању запослених из система образовања за унапређивање компетенција за ИО; ангажовање педагошког асистента за децу са сметњама и инвалидитетом кад се стекну законски услови; и унапређивању подршке коју пружају ресурсни центри и повећање обухвата деце и ученика који користе асистивне технологије.

У посебном извештају Повереника за равноправност о заштити права особа са инвалидитетом из 2025. године истиче се да када је у питању образовање, неопходно да сви нивои образовања буду у пуној мери доступни особама са инвалидитетом. Повереник је указивао високим школама и факултетима на потребу за изменама и допунама стандарда у вези простора и опреме, односно организационих и материјалних средства високошколских установа и уграђивања прописаних стандарда приступачности у стандарде неопходне за квалитетно извођење свих облика наставе, омогућавања информационе и комуникационе приступачности, обезбеђивања прилагођених уџбеника, учила и помоћних наставних средстава, односно одговарајућих помагала асистивне технологије, а упућена је и препорука мера свим јединицама локалне самоуправе да приликом расписивања студентских и ученичких стипендија предвиде посебне критеријуме (афирмативне мере) за ученике и студенте са инвалидитетом. У Извештају се посебно истиче да када је у питању равноправно остваривање права на образовање, од пресудног значаја су и пружање услуга других система, пре свега социјалне и здравствене заштите, јер без активне сарадње ових система не може да се очекује пун ефекат инклузивног образовања.

Имајући у виду наведене податке, може се закључити да су надлежни органи предузели низ мера на спровођењу препорука из параграфа 48 Закључних

опсервација Комитета за права особа са инвалидитетом Републици Србији и да је неопходно наставити рад како би све препоруке биле испуњене у потпуности.

Рад и запошљавање (члан 27)

25. Комитет је препоручио Србији да преиспита праксу примене закона, да би се обезбедило да законски прописи о запошљавању и учествовању у тржишту рада не буду на штету особа са инвалидитетом и да гарантују обезбеђивање разумног прилагођавања на радном месту. Надаље је препоручио да се преиспита процена радне способности у циљу елиминације медицинског приступа и промовисања инклузије особа са инвалидитетом у отворено тржиште рада и да уклони било каква ограничења у оснивању синдиката за особе са инвалидитетом код послодаваца. Комитет је препоручио да Србија промовише право на запошљавање на једнакој основи код послодаваца и да ојача мере подршке за прелазак свих особа са инвалидитетом које су тренутно у радним центрима на формално запошљавање на отвореном тржишту рада, обезбеђујући при том поштовање свих права у складу са Конвенцијом.

У складу са Стратегијом запошљавања у Републици Србији за период од 2021-2026. године особе са инвалидитетом имају статус теже запошљивих лица. То значи да оне имају приоритет приликом укључивања у мере активне политике запошљавања, како би се, кроз унапређену запошљивост и подршку у запошљавању, омогућило конкурентније иступање на тржишту рада, односно ефикасна и одржива интеграција или реинтеграција у свет рада. Акциони план за спровођење Стратегије запошљавања за период од 2021. до 2023. године и Акциони план за период од 2024. до 2026. године, у поглављу "Категорије теже запошљивих лица", јасно утврђују да су особе са инвалидитетом теже запошљива лица која имају приоритет или се под повољнијим условима укључују у мере активне политике запошљавања.

Стратегијом запошљавања утврђена је реализација Мере 2.6. Побољшање положаја ОСИ на тржишту рада, односно пратећим акционим плановима, утврђен је сет активности са пратећим индикаторима и показатељима. Мере активне политике запошљавања, које се спроводе са циљем унапређења запошљивости или подстицања запошљавања незапослених особа са инвалидитетом пријављених на евиденцију незапослених коју води Национална служба за запошљавање, прописане су Законом о запошљавању и осигурању за случај незапослености и Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом.

У погледу заштите од отпуштања особа са инвалидитетом, Закон о раду предвиђа да је запосленој особи са инвалидитетом послодавац дужан да обезбеди обављање послова према радној способности, у складу са законом. Међутим, уколико послодавац не може запосленом да обезбеди одговарајући посао у складу са врстом и степеном стручне спреме, послодавац може таквог запосленог прогласити вишком.

На овакав проблем у пракси указује и Повереник за заштиту равноправности у Посебном извештају о дискриминацији особа са инвалидитетом. Повереник је водио стратешку парницу против послодавца који „нема простор да на самом почетку има запослене који имају здравствени проблем“. Повереник је уочио да је неопходно допунити члан 102. Закона о раду, тако да послодавац има обавезу да уколико не може да обезбеди обављање одговарајућих послова запосленој особи са инвалидитетом или запосленом са здравственим сметњама, може да се обрати Националној служби за запошљавање, која би требало да предузме низ мера како би пружила различите врсте подршке како

послодавцу тако и особи са инвалидитетом. Тек након предузетих свих ових активности, и то само у крајњем случају, оваквој особи би могао да престане радни однос. У том случају, требало би предвидети обавезу послодавца да такав отказ уговора о раду буде општирније образложен.

У овом извештајном периоду, Национална служба за запошљавање предузела је низ мера афирмативне акције за теже запошљива лица, укључујући и особе са инвалидитетом. Ове мере укључују: додатно образовање и обуку, субвенционисано запошљавање и samozapošljavanje, мере активације особа са инвалидитетом на тржишту рада, мера активне политике запошљавања за особе са инвалидитетом које се запошљавају под посебним условима, рефундације трошкова зараде лицу ангажованом на пружању стручне подршке на радном месту - радна асистенција, као и рефундације примерених трошкова прилагођавања радног места.

Субвенционисано запошљавање и samozapošljavanje организује се кроз: субвенције за запошљавање незапослених лица из категорије теже запошљивих, субвенције за samozapošljavanje и субвенције зараде за особе са инвалидитетом без радног искуства.

Субвенцију зараде за особе са инвалидитетом без радног искуства, у складу са Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом, могу користити послодавци за запошљавање особа са инвалидитетом пријављених на евиденцију Националне службе за запошљавање. Послодавац који на неодређено време запосли особу са инвалидитетом без радног искуства, има право на субвенцију зараде за ту особу, у трајању од 12 месеци од дана заснивања радног односа са особом са инвалидитетом. Субвенција зараде се одобрава послодавцу, у висини до 75% укупних трошкова зараде са припадајућим доприносима за обавезно социјално осигурање, али не више од износа минималне зараде утврђене у складу са прописима о раду. Субвенција зараде остварује се према прописима о државној помоћи за запошљавање особа са инвалидитетом и другим прописима о државној помоћи.

Национална служба за запошљавање такође предузима мере активације особа са инвалидитетом на тржишту рада кроз **радну активацију особа са инвалидитетом и јавне радове на којима се ангажују особе са инвалидитетом.**

Радна активација особа са инвалидитетом намењена је особама са инвалидитетом којима је потребна интензивна подршка ради укључивања на тржиште рада, посебно особама са инвалидитетом које су у дужем временском периоду у статусу незапослених, без квалификација, са неадекватним знањима и вештинама за обављање послова, у стању социјалне потребе или су због врсте инвалидности изложене вишеструким негативним утицајима. Реализује се код послодавца заснивањем радног односа са незапосленом особом са инвалидитетом у циљу стицања радних вештина и искуства на конкретним пословима у складу са планом радне активације. Послодавцу током реализације мере Национална служба рефундира на месечном нивоу нето минималну зараду лица (за пун фонд радних часова) и припадајуће порезе и доприносе за обавезно социјално осигурање у трајању од 4 месеца. Право учешћа по Јавном позиву имају послодавци који припадају приватном или јавном сектору.

Јавни радови на којима се ангажују особе са инвалидитетом могу се организовати у свим јединицама локалне самоуправе, независно од степена развијености, у области социјалне заштите и хуманитарног рада, одржавања и обнављања јавне инфраструктуре, одржавања и заштите животне средине и природе и културе, кроз заједничко учешће у финансирању из буџета Републике Србије и буџета јединица локалних самоуправа. Јавни радови у које се укључују особе са инвалидитетом, могу бити одобрени за радно ангажовање најмање

три незапослене особе са инвалидитетом. Послодавац који спроводи јавне радове закључује са незапосленим уговор о радном ангажовању у складу са прописима о раду и јавним конкурсом.

Средства се намењена за организовање јавних радова користе се за:

- 1) исплату накнаде за обављен посао лицима ангажованим на јавним радовима (по основу уговора о привременим и повременим пословима у висини до 30.000,00 динара на месечном нивоу за пун фонд радних часова, односно сразмерно времену радног ангажовања на месечном нивоу, која се увећава за припадајући порез и доприносе за обавезно социјално осигурање и која обухвата и трошкове доласка и одласка са рада);
- 2) накнаду трошкова спровођења јавних радова послодавцу (највише до 2.000,00 динара по лицу, једнократно, у зависности од трајања јавног рада);
- 3) накнаду трошкова обуке (у једнократном износу од 1.000,00 динара по ангажованом лицу које је завршило обуку), која се у зависности од врсте и сложености послова може организовати по интерном програму послодавца извођача јавног рада или програму образовне установе. По завршетку обуке лицу се издаје интерна потврда о стеченим компетенцијама или јавно призната исправа уколико је обуку реализовао јавно признати организатор активности образовања одраслих.

Право учествовања у поступку организовања јавних радова имају органи аутономне покрајине и органи јединица локалне самоуправе, јавне установе и јавна предузећа, привредна друштва, предузетници, задруге и удружења.

Национална служба за запошљавање такође предузима мере активне политике запошљавања за особе са инвалидитетом које се запошљавају под посебним условима, као што су: прилагођавање радног места и пружање стручне подршке новозапосленој особи са инвалидитетом.

За запошљавање особа са инвалидитетом које се запошљавају под посебним условима, послодавци могу користити следеће мере:

- 1) **Рефундацију трошкова зараде лицу ангажованом на пружању стручне подршке на радном месту - радна асистенција.** Наиме, послодавац који запосли особу са инвалидитетом којој је потребна стручна подршка на радном месту, може остварити право на рефундацију трошкова зараде за лице које је ангажовано на пружању стручне подршке новозапосленој особи са инвалидитетом, само за време док пружа стручну помоћ, а најдуже 12 месеци.

Послодавцу се за лице ангажовано на пружању стручне помоћи рефундирају: трошкови исплаћене нето зараде, за пун фонд радних сати, односно сразмерно броју радних сати пружене стручне подршке особи са инвалидитетом у односу на месечни фонд радних сати, у висини до 50.000 динара месечно; и трошкови припадајућих пореза и доприноса за обавезно социјално осигурање.

- 2) **Рефундацију примерених трошкова прилагођавања радног места.** Наиме, послодавац који запосли особу са инвалидитетом којој је потребно прилагођавање радног места може остварити право на рефундацију примерених трошкова прилагођавања радног места у једнократном износу, до 400.000,00 динара по особи са инвалидитетом. Под прилагођавањем радног места подразумева се техничко и технолошко опремање радног места, средстава за рад, простора и опреме у складу са могућностима и потребама запослене особе са инвалидитетом.

У циљу подстицања послодаваца за запошљавање особа са инвалидитетом, поред пружања услуга посредовања у запошљавању и спровођења мера које подразумевају финансијску подршку, Национална служба за запошљавање континуирано током године обилази послодавце, организује тематске састанке, округле столове, трибине и сличне облике непосредног контакта са послодавцима, који омогућавају размену информација и реализацију саветодавне услуге.

Процена радне способности врши на основу Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом,¹⁰ и на основу Правилника о ближем начину, трошковима и критеријумима за процену радне способности и могућности запослења или одржања запослења особа са инвалидитетом.¹¹ Процену радне способности и могућности запослења или одржања запослења врши комисија органа вештачења Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање у складу са поменутим прописима.

Критеријуми за оцену радне способности и могућности запослења или одржања запослења садрже медицинске, социјалне и друге критеријуме. Медицински критеријуми обухватају сагледавање последица телесног, сензорног, менталног или душевног оштећења или болести које се не могу отклонити лечењем или медицинском рехабилитацијом.¹² Социјални критеријуми обухватају основне податке о лицу, образовање, брачно и породично стање, приходе, становање, однос са окружењем, самосталност и функционални статус и социјални процену која обухвата претходну процену потребе за спровођење професионалне рехабилитације и понуду послова на конкретном тржишту рада.¹³

Резултат вештачења исказује се на скали од 0 до 3, где нулти степен означава да не постоје тешкоће и препреке у раду, први да су тешкоће мање, други да су тешкоће умерене, док трећи степен означава да су тешкоће вишеструке. Трећи степен означава да су тешкоће и препреке потпуне или вишеструке, односно лице се не може запослити или одржати запослење ни под општим ни под посебним условима, односно чији је радни учинак мањи од једне трећине радног учинка запосленог на уобичајеном радном месту, без обзира на занимање или послове.¹⁴ Овакав начин процене радне способности није у складу са Препоруком Комитета УН, који захтева промовисање запослења свих особа, без обзира на степен тешкоћа са којим се сусрећу, на отвореном тржишту рада.

У складу са постојећим прописима, особа са процењеним трећим степеном може се радно ангажовати само у оквиру радних центара. Радни центар је посебан облик установе која обезбеђује радно ангажовање као радно терапијску активност особа са инвалидитетом које се не могу запослити или одржати запослење ни под општим ни под посебним условима.¹⁵ На радно ангажовање особа са инвалидитетом у радном центру посматра се као на дуготрајан облик професионалне рехабилитације, у складу са психичким и физичким способностима и жељама особа са инвалидитетом и могућностима радног центра.¹⁶ За време радног ангажовања у радном центру особа са инвалидитетом не остварује право на зараду, већ на новчану помоћ, која износи 20 процената од минималне

¹⁰ *Службени гласник РС*, бр. 36/09, 32/13 и 14/22.

¹¹ *Службени гласник РС*, бр. 36/10 и 97/13.

¹² Члан 13, *ibid.*

¹³ Члан 14, *ibid.*

¹⁴ Члан 16, *ibid.* Решење о процењеној радној способности и могућности запослења или одржања запослења доноси НСЗ, као поверени посао, на основу налаза, мишљења и оцене органа вештачења.

¹⁵ Члан 43, став 1 Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом.

¹⁶ Члан 43 став 3, *ibid.*

зараде утврђене у складу са прописима о раду,¹⁷ под условом да особа са инвалидитетом није корисник новчане накнаде на основу незапослености.

Како у овом извештајном периоду нису донети подзаконски акти који регулишу рад у радним центрима, радни центри нису у значајној мери заживели у пракси. Имајући у виду да је препорука УН да Република Србија ојача мере подршке за прелазак свих особа са инвалидитетом које су тренутно у радним центрима на формално запошљавање на отвореном тржишту рада, обезбеђујући при том поштовање свих права у складу са Конвенцијом, може се закључити да ова препорука још увек није испуњена. Поред тога, постојећим прописима предвиђено је да се у радним центрима не остварује право на зараду, већ само на новчану помоћ, у износу од само 20 посто од минималне зараде, што није је у складу са Општим коментаром бр. 8 Конвенције о правима особа са инвалидитетом која захтева да особе са инвалидитетом не буду плаћене мање од минималне зараде, не укључујући износ инвалиднина по основу инвалидитета.

Организације особа са инвалидитетом указују да на појединим локацијама постоје континуиране потешкоће у организовању комисија за процену радне способности у дужем временском периоду што доводи до отежаног спровођења поступка и пролонгирања рокова прописаних прописима. Заштитник грађана је такође у свом извештају из 2025. године препоручио Републичком фонду за пензијско и инвалидско осигурање да орган вештачења, као његово стручно тело, правовремено предузима све неопходне радње у циљу давања налаза, мишљења и оцена у разумном року и тиме омогући да надлежни органи донесу одлуке у прописаном року.¹⁸ Поред тога, у пракси се поставља питање да ли је поступак процене радне способности у довољној мери индивидуализован и свеобухватан и да ли се овим поступком заиста сагледавају сви критеријуми који утичу на радну способност, односно да ли је овим поступком превазиђен медицински приступ.¹⁹

Што се тиче питања синдикалног организовања особа са инвалидитетом, Закон о раду дато је право на синдикално организовање свим запосленима, укључујући и запослене особе са инвалидитетом. Услови за достизање статуса репрезентативности прописани су Законом о раду и цене се у поступку утврђивања репрезентативности – да би синдикат био репрезентативан, према Закону о раду, потребно је да окупља најмање 15% запослених код послодавца, у односу на укупан број запослених код послодавца.

Министарство рада, запошљавања, социјалних и бораких питања подстиче запошљавање лица са инвалидитетом на отвореном тржишту рада, у складу са мерама Стратегија запошљавања. Ефекат мера на запошљавање прати се на 180-ти дан по изласку из мере/завршетку уговорне обавезе. Подаци су доступни у склопу годишњих извештаја о спровођењу акционог плана за спровођење Стратегије запошљавања, и приказани у табели бр. 1 за период 2021-2024. године.

Табела бр. 1. Ефекат мера за подстицање запошљавања особа са инвалидитетом

¹⁷ Члан 43 став 5, *ibid.*

¹⁸ Заштитник грађана, Извештај о случају са препорукама, у поступку контроле законитости и правилности рада Министарства за рад, запошљавање и социјална питања и Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, од 7.8.2025.

¹⁹ Савез за церебралну и дечију парализу Србије, *Процена радне способности и могућности запослења или одржања запослења особа са инвалидитетом*, Београд, 2025.

ГОДИНА	УДЕО ОСИ У УКУПНОЈ РЕГИСТРОВАНОЈ НЕЗАПОСЛЕНОСТИ	УДЕО ОСИ У УКУПНОМ БРОЈУ НЕЗАПОСЛЕНИХ УКЉУЧЕНИХ У ФИНАНСИЈСКЕ МЕРЕ АПЗ
2021.	3,9%	11,2%
2022.	4,2%	12,6%
2023.	4,4%	12,4%
2024.	4,5%	7,82% ²⁰

У циљу промоције запошљавања особа са инвалидитетом, Национална служба за запошљавање одржава редовне састанке са послодавцима. У овом извештајној периоду, одржан је први Регионални форум послодаваца у сарадњи са Привредном комором Србије, Регионалном комором Мачванског и Колубарског управног округа, уз подршку града Шапца, на ком су учествовали представници 36 компанија из Мачванског и Колубарског управног округа, као и 11 локалних и регионалних институција и других социјалних партнера, где се једна од тема која је разматрана односила на подршку запошљавању особа са инвалидитетом.

Организације особа са инвалидитетом указују се на то постоји проблем са приступачношћу превоза до радног места. У већини градова Србије превоз није обезбеђен, док су правилници у области саобраћаја неусаглашени, па сходно једном правилнику, возач аутобуса не сме да напушта возило, а по другом, једино он може да рукује рампом.

Имајући у виду наведене податке, може се закључити да су надлежни органи предузели низ мера на спровођењу препорука из параграфа 54 Закључних опсервација Комитета за права особа са инвалидитетом Републици Србији, али је неопходно наставити и интензивирати рад на спровођењу свих препорука, посебно оних који се тиче процене радне способности и гарантовања обезбеђивање разумног прилагођавања на радном месту.

Адекватан животни стандард и социјална заштита (члан 28)

27. Комитет је препоручио Србији да предузме мере како би особе са инвалидитетом имале приступ законом гарантованој квоти од десет посто приступачних станова (преорука из параграфа 58 Закључних опсервација).

У претходном извештајном периоду усвајањем Закона о становању стављен је ван снаге ранији Закон о социјалном становању који је особама са инвалидитетом гарантовао квоту од десет посто приступачних станова. Нови Закон о становању особама са инвалидитетом начелно омогућава приступ социјалном становању, али без гарантовања икаквих квота па је тиме положај ових особа погоршан.

Имајући у виду наведене податке, може се закључити да препорука из параграфа 58 Закључних опсервација Комитета за права особа са инвалидитетом Републици

²⁰ На смањење удела ОСИ у финансијским мерама АПЗ у 2024. години утицала је реализација Програма подстицања запошљавања младих „Моја прва плата“, која је од 2024. године укључена у сет мера активне политике запошљавања, а у коју је током 2024. године укључено 7.214 незапослених лица, од којих је 29 ОСИ.

Србији није спроведена на задовољавајући начин, па је неопходно интензивирати напоре за спровођење ове препоруке.

Посебне обавезе (члан 31-33)

Статистика и прикупљање података (члан 31)

Комитет подстиче државу чланицу да осигура да ће се база података о услугама за особе са инвалидитетом односити на квалитет и доступност социјалних услуга које се пружају особама са инвалидитетом, као и да ће се убрзо применити статистика, у складу са Циљевима из Агенде УН о одрживом развоју до 2030. године. Комитет препоручује да држава чланица ажурира и прикупља податке и статистику о особама са инвалидитетом разврстане по старости, полу, врсти инвалидитета, националној и географској припадности, укључујући врсту окружења у смислу боравишта или институције, поднесене тужбе због дискриминације и/или због насиља над овим особама, и то користећи приступ заснован на људским правима. Препоручује се да држава чланица у развој ових процеса на смислен начин укључи организације особа са инвалидитетом. Комитет препоручује држави чланици да обрати пажњу на повезаност члана 31. Конвенције и Циљ 17. подциља 17.18. из Агенде УН о одрживом развоју до 2030. године.

Питање о инвалидитету први пут је укључено у Попис становништва, домаћинства и станова 2011. године, а затим и у Попис 2022. године. Приликом припреме и спровођења пописа поштоване су међународне препоруке за пописе становништва (UN Recommendations for the 2010, Census of Population and Housing and UN, Recommendations for the 2020, Census of Population and Housing), као и препоруке Вашингтонске групе за статистику инвалидитета.

За потребе оба пописа коришћен је краћи сет питања (short set) који обухвата шест основних домена функционисања: вид, слух, ход, памћење и концентрација, самосталност при одевању, исхрани и одржавању личне хигијене и комуникацији (говор, међусобно разумевање лица и околине). Питања су конципирана према социолошком приступу инвалидитета, што значи да је лицима омогућено да сами процене своје тешкоће у свакодневном функционисању. Лице је, у складу с тим, могло да се изјасни да нема проблема у обављању свакодневних активности код куће, у школи или на послу, захваљујући подршци околине, коришћењу одговарајућих помагала и сл.

Питања о инвалидитету нису постављана за децу млађу од две године. За децу старости од две до четири године постављена су питања само за вид, слух и ходање, док је за лица старости пет и више година питање постављано у целости.

На основу резултата Пописа 2022. објављени су подаци о становништву Републике Србије према статусу инвалидитета и врсти проблема особа са инвалидитетом. Посебном обрадом података, Републички завод за статистику може обезбедити приказ података о особама са инвалидитетом и према другим пописним обележјима.

Када су у питању Циљеви одрживог развоја (ЦОР), индикатори за Републику Србију и њихови извори података, Попис становништва није непосредно извор података ни за један индикатор Циљева одрживог развоја. Али, посредно јесте, када се у питању стопе које се рачунају на групе становништва које се добијају из пописа, процена или пројекција (примери: на 100.000 становника – индикатор 1.5.1, на 1000 жена – индикатор 3.7.2).

Препоруке Уједињених нација које се односе на дезагрегацију података, Републички завод за статистику (РЗС) је од почетка рада на ЦОР прихватио и до сада објавио седам публикација које се односе принцип да нико не остане по страни, или изостане из развоја (LNOB – Leave no one behind) <https://sdg.indikatori.rs/en-us/documents/> . Обезбеђено је и да се дезагрегирани подаци могу видети и преузети са новог ЦОР портала <https://sdg.indikatori.rs/en-us/>

Министарство за рад, запошљавање, социјална и борачка питања формирало је у октобру 2025. године радну групу за израду нацрта Закона о регистру особа са инвалидитетом, који би требало да омогући боље праћење стања у вези са положајем и потребама особа са инвалидитетом. Регистар би требало да допринесе већој делотворности административних поступака и превазилажењу бројних препрека које су утицале на ефикасније унапређење положаја особа са инвалидитетом. Успостављањем регистра омогућило би се и издавање инвалидске легитимације, чиме би се поједноставило остваривање постојећих права и створили услови за коришћење одређених субвенција и различитих погодности.

Имајући у виду наведене податке, може се закључити да су надлежни органи предузели низ мера на спровођењу препорука из параграфа 64 Закључних опсервација Комитета за права особа са инвалидитетом Републици Србији, али је неопходно наставити рад на спровођењу ових препорука. Неопходно је окончати рад на формирању базе података о особама са инвалидитетом која ће садржати податке о квалитету и доступности социјалних услуга које су потребне овим особама и ажурирати податке о особама са инвалидитетом, разврстане по полу, узрасту, врсти инвалидитета.